

Plakati u arhivima, knjižnicama i muzejima: preporuke za uskladen opis

Posters in Archives, Libraries and Museums: Recommendations for Harmonized Records

Zdenka Semlič Rajh

Pokrajinski arhiv Maribor
Regional archives Maribor
zdenka.semlic@pokarh-mb.si

Alenka Šauperl

Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Department of Library and Information Science and Book Studies,
Faculty of Arts
University of Ljubljana, Slovenia
alenka.sauperl@ff.uni-lj.si

Darko Knez

Narodni muzej Slovenije
National Museum of Slovenia
darko.knez@nms.si

Branka Kerec

Univerzitetna knjižnica Maribor
University Library Maribor
branka.kerec@um.si

UDK / UDC 025.32[026/027::069::930.25]

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Primljeno / Received on: 12. 9. 2014.

Prihvaćeno / Accepted on: 24. 9. 2014.

Sažetak

Arhivi, knjižnice i muzeji čuvaju primjerke kulturne baštine, koji u nekim slučajevima mogu biti identični. Tako je i u slučaju plakata. Svaka od tri vrste institucija gradivo opisuje u skladu sa svojim smjernicama i standardima. Zbog različite politike prikupljanja može se dogoditi da se isti plakat pojavi u sve tri vrste institucija. Stoga bi razmjena podataka među njima bila korisna. Kako bi se postigla kvaliteta opisa koja bi razmjenu omogućila, moramo osigurati da opisi budu dovoljno bogati podacima i za potrebe srodnih institucija. Na plakatu iz Pokrajinskog arhiva Maribor pripravili smo uzorak arhivskog opisa, koji se može primijeniti i u knjižnicama, muzejima i registrima za pokretnu kulturnu baštinu u Sloveniji. Na temelju iskustva iz arhiva predlažemo smjernice za opis autora i naslova, dva elementa rijetko prisutna u gradivu, ali vrlo važna za identifikaciju pojedinog plakata.

Ključne riječi: arhivi, muzeji, knjižnice, plakati, obrada gradiva, podaci o gradivu, autorstvo, naslov, standardi, interoperabilnost

Summary

Archives, libraries and museums describe their items of cultural heritage with standards and guidelines developed by respective international bodies. Occasionally, however, archives, libraries and museums hold the same type of cultural heritage, e.g. posters. In such cases data exchange would be helpful. This exchange would only be possible if records in all three types of institutions were rich in data necessary for all. An example of a record description was prepared for a poster of which the Maribor Regional Archives and the Maribor University Library each have a copy. This kind of record could also be used by museums and the Slovenian database of movable cultural heritage. In general posters present only few data which are necessary for records. Based on experience from archives we present guidelines for entering the authors or creator's name and the title of the poster.

Key words: archives, museums, libraries, posters, description of material, metadata, creators, titles, standards, interoperability

Uvod

Plakat je vrsta masovne komunikacije. Njegova posebna karakteristika jest to da brzo izražava situacije u društvu. Kao svjedok nekog doba, kraja i događaja zanimljiv je za arhive, knjižnice i muzeje.

Zamah tiskarstva, pogotovo litografske tehnike u 19. stoljeću, doprinio je rastu važnosti grafičkog oblikovanja javnih poruka. Pravi plakati velikog formata pojavili su se u kasnom 19. stoljeću, kada je francuski slikar J. Chéret usavršio litografsku tiskarsku tehniku u više boja i time omogućio brže umnožavanje plakata. Novom, suvremenom ilustriranom plakatu put je utro francuski impresionist i grafičar Toulouse-Lautrec. Kasnije su tu granu grafičke umjetnosti preuzeli i dopunili i drugi umjetnici. Dobar plakat odlikuje jasan i informativan, a s udaljenosti čitljiv i lako pamtljiv tekst, koji je organski povezan s grafičkim prikazom. Grafička ilustracija plakata mora potaknuti vizualnu pažnju. To emocionalno ili asocijativno stimulira senzibilnost onih kojima je poruka namijenjena.¹

Plakat ili poster u ISBD(NBM)-u definiran je kao „veliki oglas ili objava koja je namijenjena javnom izlaganju”.² Ta kratka definicija obuhvaća brojne varijacije publikacije koja je namijenjena obavještanju javnosti o događajima, reklamiranju proizvoda ili usluga, utjecanju na javno mišljenje ili obrazovanje, ali i predstavljanju znanstvenih istraživanja (npr. na našem seminaru) i umjetničkih djela (slavni primjeri francuskog umjetnika Toulouse-Lautreca iz 19. stoljeća, slovenskog Maksima Gasparija iz prve polovice 20. stoljeća i suvremenog hrvatskog umjetnika Borisa Bućana).

*Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah*³ plakate i razglednice svrstava u grupu predmeta komunikacije (P11). To su stvari za komuniciranje između osoba (npr. pismo, razglednica) ili s javnošću uz

1 Enciklopedija Leksikografskog zavoda. Zagreb : Jugoslavenski Leksikografski zavod, 1969; Enciklopedija Slovenije. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1994; Mlinarič, Lučka. Nekonvencionalno arhivsko gradivo v zbirkah in fondih Pokrajinskega arhiva Maribor. // Hraniti in ohraniti: 100 let načrtnega zbiranja in ohranjanja arhivskega gradiva ter 70 let delovanja profesionalne arhivske ustanove v Mariboru: jubilejni zbornik / uredili Miroslav Novak et al. Maribor : Pokrajinski arhiv, 2003. Str. 237–272.

2 ISBD(NBM) : međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe / [s engleskog prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Vedrana Juričić]. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1993. Str. 79.

3 Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah. // Uradni list Republike Slovenije, 102(2010). Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2010102&stevilka=5232>

pomoć različitih medija (tiskovina, plakat, proglas, radio, televizija, računalo, promidžbeni materijal). Razglednice i plakati mogu biti kulturna baština ako su stari više od 50 godina i dostižu graničnu vrijednost od 3000 EUR. Muzeji koji su po tom pravilniku odgovorni za tu vrstu kulturne baštine plakate tretiraju kao muzejske predmete (npr. Vsi na volitve!⁴). Prema *Pravilniku o postupcima inventarizacije in vođenja inventarne knjige pokretljive kulturne baštine*⁵, u inventarnu knjigu muzeja upisuje se predmete posebne vrijednosti za povijest naroda, jer oni tako postanu predmeti kulturne baštine. Muzeji pridobivaju predmete u skladu sa svojom politikom prikupljanja i u inventarnu knjigu upisuju samo one predmete koji su u skladu s tom politikom.

Plakati i autorstvo

Podatak o autoru ili stvaratelju važan je za identifikaciju rada, publikacije ili dokumenta. U knjižničnim katalogima to je jedan od najvažnijih podataka. Već je u Cutterovim pravilima rečeno da svaki katalog mora dati odgovor na pitanje čija su djela u knjižnici. Isto pitanje kasnije slijede Pariška načela i Verona.⁶ A u *Uvjetima za funkcionalnost bibliografskih zapisa*⁷ autori, odnosno stvaratelji jesu jedna skupina entiteta, uz druge dvije skupine, one o djelu i predmetu rasprave. Ipak je neke vrste publikacija rijetko moguće pripisati nekom autoru. To važi i za plakate. Kratak pregled izvršili smo na slovenskom skupnom katalogu COBIB. U njemu sudjeluje više od 400 slovenskih knjižnica i sadrži više od 4 milijuna zapisa. Sadrži i velik broj plakata. Pretraga za ključnu riječ „plakat“, ograničena na slovenski jezik i slikovno gradivo, daje rezultat od 8238 pogodaka. Odlučili smo se za manji uzorak plakata iz 20. stoljeća jer sustav ograničuje pregled pretraživanja na

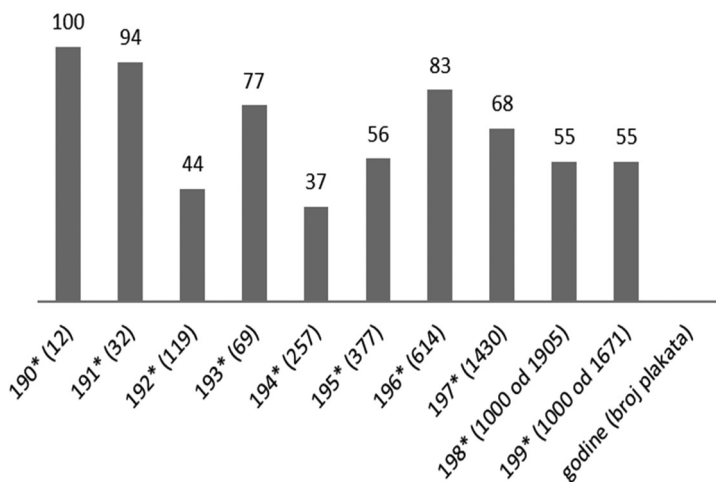
4 Vsi na volitve! ur. Cvetka Požar. Ljubljana : Arhitekturni muzej, 2000.

5 Pravilnik o postupku inventarizacije in vodenju inventarne knjige premične kulturne dediščine godine 2012. pripremila je Sekcija za dokumentaciju Skupnosti muzejev Slovenije i od tada se upotrebljava, iako još nije službeno usvojen.

6 Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. 1. dio : Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

7 Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

1000 zapisa, a za zadnje dvije dekade nismo mogli pregledati sve zapise. Slika 1. prikazuje rezultat: na plakatima iz prve dekade nijedan plakat nema podatka o autoru. Najviše autorskih plakata bilo je pronađeno u četrdesetim godinama. U posljednjim je dekadama oko pola autorskih plakata.

Slika 1. Postotak anonimnih plakata u slovenskom katalogu COBIB (pretraživanje 2013. 11. 1. za plakate iz razdoblja od 1900. do 1999.)

U posljednjih 20 godina na sveučilištima u Sloveniji važna je bibliografija istraživača i umjetnika u sistemu Sicris⁸, koju Javna agencija za istraživačku djelatnost Republike Slovenije upotrebljava za evaluaciju uspješnosti istraživačkog i umjetničkog rada. Zbog toga je u Univerzitetnoj knjižnici Maribor (UKM) praksa da se autorstvo plakata koje su dizajnirali članovi Univerziteta u Mariboru zapiše u bibliografski zapis i ako tog podatka na plakatu nema. Isto važi i za ostale, obično starije plakate. Ako kod obrade katalogizator pronađe ili sazna podatak o autoru, a tog podatka nema na samom plakatu, upiše ga u katalog (fingira). Činjenica da podataka o autorstvu nema u katalogu vjerojatno će spriječiti ili barem ometati procese objavljivanja digitaliziranih zbirki na webu, jer tamo se mogu objaviti samo djela za koja je ustanova koja planira digitalizaciju dobila dozvolu autora ili ona djela za koja je vrijeme zaštite materijalnih autorskih prava isteklo.

8 Informacijski sistem o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji. Dostupno na: <http://sicris.izum.si/>

Autorstvo je jedna od kategorija koje se kod popisivanja plakata, letaka i postera vrlo rijetko pojavljuju u popisima plakata koje pohranjuju arhivi, budući da je za starije plakate izuzetno teško utvrditi autorstvo. Naravno, kod novijih zadatak je mnogo lakši, jer je većina suvremenih plakata danas zaštićena kao autorsko djelo. Sve to, naravno, stavlja arhive u situaciju suočavanja s velikim problemima.

Kao što utvrđuje Semlič Rajhova⁹, zaštita autorskih prava vrlo je različita u pojedinim arhivima, sve od najstrože zaštite pa do potpunog zanemarivanja tog problema. Postoje zemlje u kojima se zaštita autorskih prava toliko rigorozno nadzire da u mnogim slučajevima čak i ometa nesmetan pristup arhivskom gradivu. Ograničenja koja donosi zakon o autorskim pravima mogu značajno utjecati na korištenje arhivskog gradiva, koje arhiv čuva i daje ga na korištenje istraživačima.

Pitanje autorskih prava u arhivskoj djelatnosti i dalje je vrlo nejasno. Autorska prava ne poštuju se ni od strane korisnika arhivskog gradiva koje čuvaju arhivi ni kod preuzimanja, kao ni u odnosu na gradivo koje nastaje u arhivima kao proizvod radnog procesa i izdavačkih aktivnosti arhiva. Najveći problem međutim nastaje kod gradiva koje se digitalizira i objavljuje *online*.

Slovensko arhivsko zakonodavstvo u *Zakonu o zaštiti dokumentarnog i arhivskog gradiva i arhivima*¹⁰ i u *Pravilniku o zaštiti arhivskog i dokumentarnog gradiva*¹¹ eksplicitno navodi da je korisnicima arhivskog gradiva potrebno napomenuti da su prilikom korištenja podataka iz arhivskog gradiva dužni poštivati sva autorska prava. Također, isti članak Uredbe propisuje da korisnik mora sam urediti odnose vezane uz korištenje arhivskog gradiva koje je još uvijek zaštićeno zakonom koji uređuje autorska prava s autorima ili njihovim zakonskim nasljednicima. U praksi to znači da arhiv ne preuzima nikakvu odgovornost u slučaju kršenja autorskih prava i da za zlouporabu gradiva odgovaraju jedino korisnici.

9 Semlič Rajh, Zdenka. Arhivi in avtorsko pravo. // Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: zbornik referatov iz dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike / Slavica Tovšak (ed.). Maribor : Pokrajinski arhiv, 2002, 106–114. Dostupno na: http://mail.pokarh-mb.si/fileadmin/www.pokarh-mb.si/pdf_datoteke/Radenci2002/SEMLIC-RAJH_02.pdf

10 Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. // Uradni list Republike Slovenije, 30 (2006), čl. 63. Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200630&stevilka=1229>

11 Uredba o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva. // Uradni list Republike Slovenije, 86 (2006), čl. 113. Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=74975>

*Zakon o zaštiti autorskih i srodnih prava*¹², koji je u odnosu na *Zakon o zaštiti dokumentarnog i arhivskog gradiva* specijalan (*lex specialis*), u svojim člancima (od 48 do 54) navodi načine prostog korištenja radova, kao i prosto korištenje gradiva u javnim institucijama, među kojima se izričito navode arhivi. U članku se navodi da je reproduciranje objavljenog djela slobodno „za vlastite potrebe u okviru javnih arhiva, javnih knjižnica i obrazovnih i znanstvenih institucija, pod uvjetom da su kopije izrađene od vlastitog primjerka“. Zakon također propisuje da je kod svake upotrebe potrebno navesti izvor i autorstvo rada. Citiranje izvora uvijek je obavezno, no nije zakonski određeno što ono obuhvaća. U svakom slučaju, mora obuhvatiti najmanje osnovne podatke po kojima se radovi mogu pronaći.

Međutim problemi nastaju kod gradiva, koje, kao što smo već rekli, arhivi objavljuju *online*. To su uglavnom digitalizirane zbirke, među kojima se često nađu i digitalizirane zbirke plakata.

Plakati kao arhivsko, muzejsko i knjižnično gradivo

U nekim knjižnicama nalazimo bogate zbirke starih plakata, najčešće kao građu iz lokalne povijesti.¹³ No knjižnice prikupljaju i nove plakate, i to kao predmet obaveznog primjerka. Kodrič-Dačić¹⁴ upozorila je da pitanje knjižnične građe kao kulturne baštine u Sloveniji još nije zakonski riješeno. Mi ćemo ovdje ipak govoriti o novom ili starom plakatu kao kulturnoj baštini, jer starost plakata ne utječe na njegov opis, osim možda po tome što je za novi plakat moguće prikupiti više podataka nego za stariji. *Zakon o obveznom izvodu publikacija*¹⁵ propisuje sustavno prikupljanje novih izdanja. Izdavači odmah po izlasku neke publikacije moraju u Nacionalnu i univer-

12 Zakon o avtorski in sorodnih pravicah. // Uradni list Republike Slovenije, 16 (2007). Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=78529>

13 Kerec, Branka. Nekonvencionalni tiskani (?) nosilci informacij danes : drobni tiski in slikovno gradivo z vidika ohranjanja, obdelave in ponudbe. // Knjižnica, 45, 3(2001), 51-78. Dostupno na: <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/Izvodi/K0103/kerec.pdf>

14 Kodrič-Dačić, Eva. Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica. Dostupno na: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/studije/index.php> ; Kodrič-Dačić, Eva. Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev. // Knjižnica, 56, 4(2012), str. 17-45.

15 Zakon o obveznem izvodu publikacij. // Uradni list Republike Slovenije, 69 (2006); dopuna 86 (2009). Dostupno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO3606.html

zitetnu knjižnicu (NUK) slati određeni broj primjeraka, što važi i za plakat. Po tom zakonu i UKM kao druga depozitarna organizacija u Sloveniji prima od NUK-a obvezni primjerak publikacija. To također važi i za plakate, ako ih je NUK primio u dovoljnom broju (4). NUK i UKM pohranjuju te plakate trajno. U UKM-u jedan je primjerak pohranjen kao arhivski primjerak,¹⁶ a drugi kao prezentni primjerak koji se upotrebljava na izložbama i u čitaonici. Zbirke plakata imaju i mnoge druge knjižnice, i to najčešće kao dio zbirke lokalne povijesti.¹⁷ Za gradske knjižnice to je obveza po *Zakonu o knjižničarstvu*.¹⁸ Knjižnice za te zbirke prikupljaju, obrađuju i čuvaju publikacije i informacije o kulturnom i privrednom životu nekog kraja ili sredine i posreduju informacije iz njih (za pregled zbirke lokalne povijesti u slovenskim knjižnicama vidjeti Analiza,¹⁹ 2009). UKM je u tom pogledu specifična (i jedina) knjižnica u Sloveniji koja je po vrsti sveučilišna,²⁰ ali ipak prima obvezne primjerke slovenske tiskane produkcije po zakonu (depozitarna) i ima zbirku lokalne povijesti (zbog povijesnih razloga).

Na temelju *Zakona o zaštiti dokumentarnog i arhivskog gradiva i arhivima*,²¹ arhivi preuzimaju, prikupljaju i pohranjuju plakate,²² postere (slov. *lepake*)²³ i letke.²⁴

16 Treba upozoriti da se termin „arhivsko čuvanje“ u Zakonu o knjižničarstvu razlikuje od definicija u Zakonu o varstvu dokumentarnoga in arhivskega gradiva in arhivih.

17 Stavbar, Vlasta; Kurnik Zupančič, Sandra. Hranjenje in varovanje starega gradiva v UKM. // Tradicionalni mediji v sodobni informacijski družbi. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije (2000), str. 27–40.

18 Zakon o knjižničarstvu. Uradni list RS, 87 (2001). Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200187&stevilka=4446>

19 Analiza vprašalnika 2007: stanje domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in v UKM. // Domfest: 1. Festival domoznanstva Koper / uredio Peter Štoka. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2009, str. 32–38 i 40–142.

20 Slovenski: osrednja univerzitetna knjižnica.

21 Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (2006). Uradni list RS, 30 (2006). Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200630&stevilka=1229>.

22 Plakat je jednako kao lepak veći list, pola papira sa obavještenjem, pozivnicom ili razglasom, pritvrđenim na javnom prostoru, osim što su plakatu dodane likovne prvine. Slovar Slovenskeha knjižnega jezika, dostupno na: <http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs%3D50484>

23 Lepak je veći list, pola papira sa obavještenjem, pozivnicom ili razglasom, pritvrđenim na javnom prostoru. Slovar Slovenskeha knjižnega jezika. Dostupno na: <http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs%3D31701>

24 Letak je jednostrano poštampan list papira sa obavještenjem, pozivnicom ili reklamom, koji se djeli u javnosti. Slovar Slovenskeha knjižnega jezika. Dostupno na: <http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs%3D31875>

Budući da u slučaju plakata istovremeno možemo govoriti o tisku i grafičkom radu, u arhivima se oni uobičajeno, ako nisu sastavni dio fonda, popisuju i pohranjuju u posebnim zbirkama.²⁵

Kao što je već spomenuto, plakat u arhivima može biti sastavni dio nekog arhivskog fonda koji je nastao na temelju provenijencije ili dio zbirke plakata, letaka i postera koji se temelji na načelu pertinencije. U slučaju da je plakat nastao i došao u arhiv kao rezultat rada javno-pravnih osoba, u našem slučaju izdavača, koji je na osnovu zakonske regulative dužan nakon isteka određenog razdoblja predati arhivu svoje arhivsko gradivo, on se, naravno, ne može smatrati izoliranim primjerkom, nego ga je potrebno promatrati u širem kontekstu gradiva stvaratelja, odnosno izdavača. Isto važi u slučaju kada je plakat sastavni dio osobnog (privatnog) fonda. U oba slučaja potrebno je poštivati načelo provenijencije.

Drukčije je s plakatima koji su došli u arhiv kao izoliran primjerak i kojima nije moguće utvrditi provenijenciju. U tom slučaju oni se svrstavaju u odgovarajuće zbirke, koje su nastale na temelju pertinencije.²⁶

Tako arhivi dobivaju plakate na temelju zakona, s obveznim preuzimanjem arhivskog gradiva ili na temelju kupnje, zamjene duplikata i triplikata ili donacija pojedinaca.

U Regionalnom arhivu Maribor uglavnom su sačuvani u Zbirci postera i letaka 1790.-2013., gdje je gradivo sređeno prema pojedinim područjima na koja se plakat na temelju sadržaja odnosi, kao i u zbirci Koroški plebiscit 1919.-1920.

U Zbirci postera i letaka sačuvano je 1000 primjeraka postera i letaka tiskanih u razdoblju između 1790. i 2013. Područja u koja su svrstani plakati, letci i posteriji jesu sljedeća:

- I. literatura
- II. glazba
- III. kazalište
- IV. likovna umjetnost
- V. obrazovanje

25 Više o plakatima, posterima i letcima vidi Mlinarič, 2003, str. 237–238.

26 Pertinentni princip zagovara podjelu arhivskog gradiva prema predmetu ili sadržaju, bez obzira na njegovu provenijenciju. Radi se o principu koji suvremena arhivistika danas odbija.

- VI. znanost i kultura
- VII. politika
- VIII. povijest
- IX. uprava
- X. vojska
- XI. industrija i obrt
- XII. trgovina
- XIII. novčarstvo
- XIV. ugostiteljstvo i turizam
- XV. prijevoz
- XVI. zdravlje
- XVII. poljoprivreda
- XVIII. religija
- XIX. socijalni i društveni život.

Unutar tih skupina postoji podjela na podskupine. Kao klasično informativno pomagalo za korisnike postoji inventarna knjiga letaka i postera, a gradivo je trenutno u procesu prijenosa u arhivsku elektronsku zbirku podataka te će uskoro biti dostupno *online*.

Plakati, letci i poster i čuvaju se, kao što je rečeno, i u zbirci Koroški plebiscit 1919.-1920. Radi se o propagandnoj kampanji austrijske i jugoslavenke strane povodom provedbe Koroškog plebiscita.²⁷ Isto tako, plakati se također mogu naći u Zbirci albuma fotografija i razglednica te u Zbirci malih tisaka.

Kvaliteta papira na kojem su tiskani plakati odgovarala je činjenici da su se tiskali u više primjeraka. Plakati različitih veličina, od A5 do A0, pohranjeni su u papirnim omotima u posebnim ormarima.

Istraživačima je gradivo dostupno u arhivskoj čitaonici, gdje se može koristiti u skladu s pravilima o korištenju javnog arhivskog gradiva i čitaoničkim redom.

Muzejska struke definira plakat kao muzejski objekt, a time je on glavni objekt zaštite i proučavanja.

²⁷ To je bio plebiscit kojim su stanovnici Koroške 1920. godine odlučivali o priključivanju državi Austriji ili Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. URL: http://sl.wikipedia.org/wiki/Koro%C5%A1ki_plebiscit

U muzejima se prikupljanje predmeta vrši u skladu s prikupljačkom politikom muzeja i podrazumijeva prihvaćanje predmeta u stalne postavne muzeja kupnjom, donacijom, arheološkim iskopavanjima, ostavštinama ili konfiskacijom. Sabirna politika Odsjeka za povijest i primijenjene umjetnosti Narodnog muzeja Slovenije (OZUU NMS), koji je kao umjetnički odjel osnovan tek 1946., bila je određena osnivačkim aktima Zemaljskog muzeja za Kranjsku koji je osnovan 1821. godine. U tim aktima naglasak je bio na prikupljanju objekata suvremenog zanata i industrijske proizvodnje. Danas je politika prikupljanja definirana na sljedeći način:²⁸

Odsjek za povijest i primijenjene umjetnosti Narodnog muzeja Slovenije prikuplja predmete koji značajno dokumentiraju, objašnjavaju ili osvijetljavaju događaje i život na slovenskom prostoru u pojedinim (povijesnim) razdobljima od srednjeg vijeka do danas. Odnose se na državnu, zemaljsku i lokalnu samoupravu; vojne i civilne strukture (vojska, sudstvo, crkva); zanimanja i gospodarsku aktivnost; kulturu i znanost; ukus i naravi; privatnost; poseban angažman privatnih osoba (kolekcionarstvo, društva, politika i sport); povijest primijenjene umjetnosti (umjetnički zanat, industrijski i unikatni dizajn).

Mjerila dopunjavanja zbirke jesu:

- 1) vremenski raspon zbirke pokriva razdoblje od visokog srednjeg vijeka do danas
- 2) prostorni okvir zbirke obuhvaća geografsko područje Slovenije i slovenskog etničkog teritorija u susjednim zemljama i dijaspori
- 3) provenijencija uključuje predmete koje su napravljeni ili su se upotrebljavali na slovenskom teritoriju
- 4) usporedno gradivo obuhvaća najkvalitetnije, umjetnički ili povijesno najizrazitije ispovjedne objekte (provenijencija se u tim slučajevima ne primjenjuje)
- 5) za zbirke primijenjene umjetnosti važe svi kriteriji, a osim njih i tipičnost objekata u određenom razdoblju; kvaliteta izrade, forme i materijala; korelacija s poznatim proizvođačima, naručiteljima, korisnicima.

²⁸ Narodni muzej Slovenije [citirano: 2014-08-20]. Dostupno na: http://www.nms.si/images/stories/NMS/PDF/Program_dela/zbiralna_politika.pdf

Svi objekti u vlasništvu državnih muzeja postupkom inventarizacije postaju spomenici. Samo predmeti službeno dokumentirani u inventarnoj knjizi dio su stalne zbirke muzeja, koji mora u svakom trenutku točno znati za koje predmete odgovara prema zakonu i gdje se svaki objekt nalazi. O inventarizaciji odlučuje iskusni kustos, u skladu s prikupljačkom politikom muzeja. Znanje, obrazovanje, ideologija, političko uvjerenja, socijalni odnosi u društvu, a i dnevno raspoloženje, sigurno utječu na osobnu procjenu kod svrstavanja predmeta u zbirku.

Plakati spadaju u pokretnu kulturnu baštinu na papiru i pergameni. Papir je i dalje jedan od najvažnijih nosača pisane i tiskane kulturne baštine, no budući da je napravljen od relativno nestabilnog organskog materijala, njegova izdržljivost vremenski je ograničena. Štete na papirnom gradivu uzrokovane su različitim vanjskim i unutarnjim čimbenicima. Najznačajniji čimbenici koji uzrokuju oštećenje papirnih materijala jesu neprikladni klimatski uvjeti, loša kvaliteta nosača, štetočine, elementarne nepogode i čovjek. Na papiru se šteta pokazuje u raznim vidovima: razderotine, dijelovi koji nedostaju, oštećenja na površini, nabori i pregibi, ogrebotine, tragovi guljenja, opeklina, trulež, plijesan, hrđa s metalnih spajalica, šteta od vode, bljedilo zapisa i zatamnjenje papira, šteta zbog upotrebe neprikladnog ljepila i dr.

Slika 2. Plakat Zemaljskog kazališta za svečano otvaranje 29. rujna 1892. uz nastup Jurčičeve tragedije Veronika Deseniška, Knjižnica NMS-a

Kako se plakati kao kulturna baština mogu čuvati u svim AKM-institucijama, nije neobično što se čuvaju i u Narodnom muzeju Slovenije, gdje ih imamo oko 700. Zanimljivo je da se ne nalaze u jednoj zbirci, nego su podijeljeni na tri odjela: čuva ih Knjižnica NMS-a, Grafički kabinet i Odsjek za povijest i primijenjene umjetnosti (OZUU).

Zašto je tomu tako, otkriva nam uvid u povijest NMS-a, koji je u početku djelovao u zgradi liceja, a kada se preselio u novu zgradu, preselio se i dio knjižnice. U licejskoj knjižnici ostale su samo knjige, a NMS je stekao cjelokupan fond plakata i efemere. Tako se dakle danas u Knjižnici NMS-a čuvaju kazališni plakati za razdoblje od 35 godina, od 1842. do 1915. (Slika 2.). Te plakate u knjižnicu je slao Ured za cenzuru, koji je djelovao kao dio policije, budući da je svaki javni događaj morao biti prijavljen. Budući da su u Ljubljani na prijelazu prošlog stoljeća aktivno radila dva kazališta, naime slovensko Kranjsko zemaljsko kazalište u današnjoj operi, gdje su se od 1892. nadalje izvodile dramske i operne predstave, te Njemačko kazalište u današnjoj Drami, gdje su se izvodili uglavnom operni događaji, tih se plakata nakupio pozamašan broj. Svi kazališni plakati složeni su i vezani, otprilike po 15 plakata u jednom svesku. Ukupno govorimo o 35 svezaka (Slika 3.). Takvo vezivanje plakata ključno je doprinijelo njihovu očuvanju, jer bi se inače teže sačuvali, lutajući između polica, skladišta, jedne i druge izložbe i slično.

Slika 3. Dio zbirke efemere u Knjižnici NMS-a (povezi od po 15 složenih kazališnih plakata)

Grafički kabinet NMS-a, u kojem se danas čuvaju najkvalitetniji plakati iz zbirki NMS-a, među kojima je mnogo onih koje su oblikovali poznati slovenski dizajneri, bio je sve do 1994. dio knjižnice, a tada je postao samostalan kabinet i s njim je iz knjižnice prenesen fond od 300 plakata.

U OZUU NMS-a čuvamo oko 200 plakata vezanih uz povijesnu i industrijsku tematiku te umjetnički zanat i plakate izložbi NMS-a (Slika 4.).

Slika 4. Plakat Schichtov Radion, deterđent iz Osijeka, između dva svjetska rata, OZUU NMS-a

Opis plakata

Za naš primjer izabrali smo plakat na slici 5, koji se nalazi u Pokrajinskom arhivu Maribor (PAM) i UKM-u, dvjema ustanovama koje prikupljaju, obrađuju i čuvaju kulturnu baštinu za područje Maribora. U PAM-u se nalaze tri plakata različitih dimenzija kao dio Zbirke albumov fotografij in razglednic. UKM čuva samo jedan primjerak tog plakata.

Slika 5. Plakat za drugi međunarodni sajam ugostiteljske opreme u Mariboru iz 1962. godine

Arhivski pogled

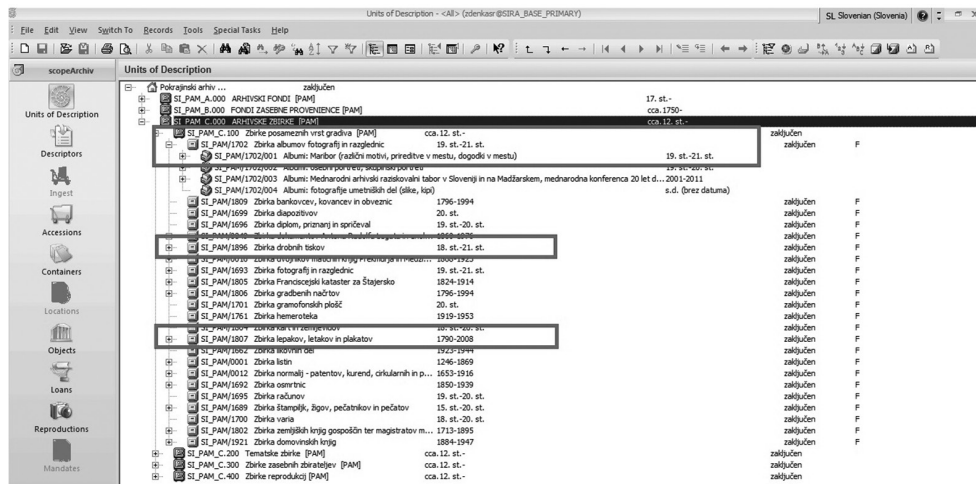
Kao i ostalo arhivsko gradivo, plakati se popisuju na temelju *Opće međunarodne norme za opis arhivskog gradiva* ISAD(G).²⁹

Zbirke u kojima se nalaze plakati, letci i posteri podijeljene su na serije, podserije i komade (Slika 6.).

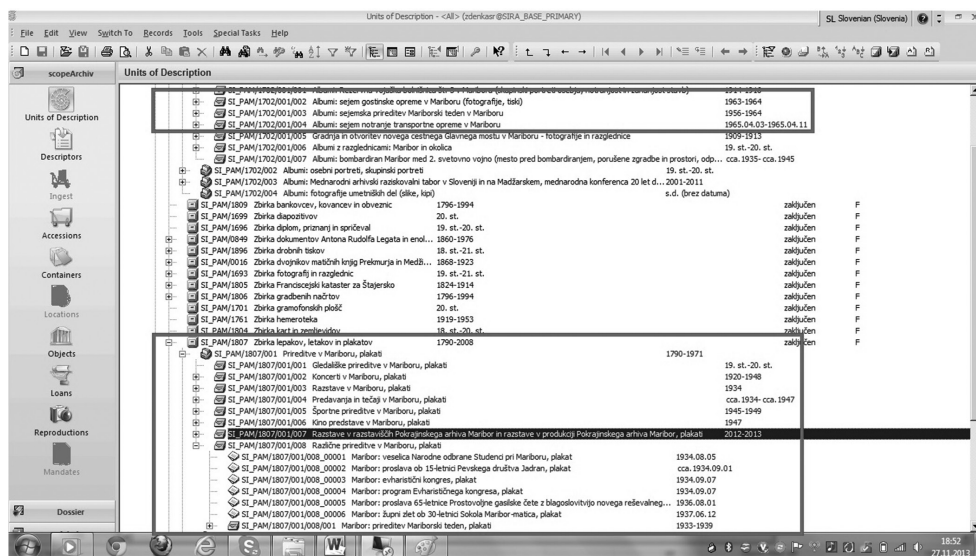
Ako se dakle posvetimo odabranom plakatu (Slika 5.), koji se čuva u PAM-u, pokušat ćemo prikazati opis tog plakata u skladu s trenutno važećom arhivskom normom.

Za početak, potrebno je plakat smjestiti u strukturu fonda, odnosno zbirke (Slika 7.). Koje će mjesto plakat dobiti u strukturi, odluka je arhivista i ovisi o cjelini gradiva koje se opisuje.

²⁹ General International Standard Archival Description. Second edition (1999). Dostupno na: [http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD\(G\).pdf](http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD(G).pdf); Opća međunarodna norma za opis arhivskog gradiva (2001). Dostupno na: [http://arhinet.arhiv.hr/_Download/PDF/ISAD_\(G\)_2_Izd_Hrv.pdf](http://arhinet.arhiv.hr/_Download/PDF/ISAD_(G)_2_Izd_Hrv.pdf)

Slika 6. Prikaz zbirki u kojima su pohranjeni plakati, posteri i letci

Slika 7. Primjer smještanja plakata u strukturu zbirke

Iz opisa plakata (Slika 8.) vidi se kako on sadrži sve obvezne elemente (identifikacijsku oznaku, odnosno signaturu, naslov, vrijeme nastanka, količinu jedinice opisa i razinu opisa). Osim obveznih elemenata, opis također sadrži i neke druge elemente koji su izborni, ali je njihov broj vrlo malen. Tako su obveznim elementima dodani sljedeći elementi: plan sređivanja, tehnič-

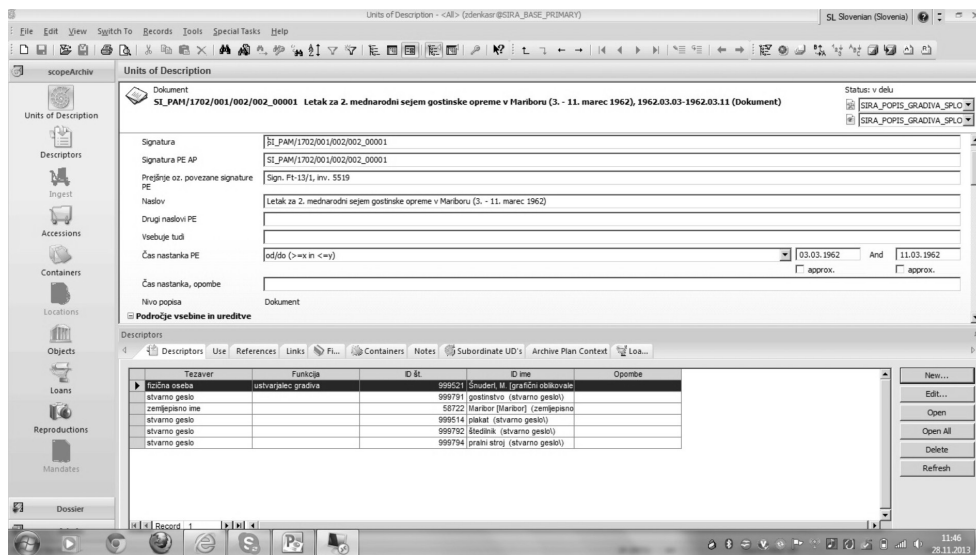
ka opremljenost, vrsta gradiva i pisana podloga, jezik i pismo, kao i podaci kontrole opisa (napomene arhivista, datum izrade opisa i pravila i propisi) te deskriptori. Spomenutom opisu nedostaje sadržaj, koji inače predstavlja neobvezan element, ali bi u slučaju našeg plakata bio iznimno dobrodošao.

K predhodnemu vnosu na listi zadetkov	Področje identifikacije
K naslednjemu vnosu na listi zadetkov	Signatura: SI_PAM/1702/001/002/002_00001
K vnosu na prejšnjem nivoju	Prejšnje oz. povezane signature PE: Sign. Ft-13/1, inv. 5519
K vnosu na podrejenem nivoju	Naslov: Letak za 2. mednarodni sejem gostinske opreme v Mariboru (3. - 11. marec 1962)
K predhodnemu vnosu v tektoniki arhiva	Čas nastanka PE: 3.3.1962 - 11.3.1962
K naslednjemu vnosu v tektoniki arhiva	Nivo popisa: Dokument
	Področje vsebine in ureditve
	Sistem ureditve PE: abecedni, kronološki, tematski
	Področje dostopnosti in uporabe
	Zvrst arhivskega gradiva: grafično gradivo
	Količina PE: 1 list, 96,5 x 67,5 cm
	Pisna podloga: papir
	Jezik: slovenski
	Pisava: latinica (tipkopis ali tisk)
	Področje normativne kontrole
	Številka TE: 26
	Ovoj številka: 2-1
	Področje kontrole zapisa
	Jezik zapisa: slovenski
	Pisava zapisa: tipkopis (UNICODE)
	Pravila in dogovori: ISAD(g)2 Splošni mednarodni standard za popisovanje arhivskega gradiva (2000)
	Deskriptorji
	Vnosi: ☐ Šnuderl, M. [grafični oblikovalec, umetnik] (fizična oseba\)
	☐ gostinstvo (stvarno geslo\)
	☐ Maribor [Maribor] (zemljepisno ime\domicilonim\naselje)
	☐ plakat (stvarno geslo\)
	☐ štedilnik (stvarno geslo\)
	☐ pralni stroj (stvarno geslo\)

Slika 8. Primjer opisa plakata
(dostupno na: <http://www.siranet.si/detail.aspx?ID=953811>)

Predavatelj gradiva, način i datum akcesije te akcesijski broj opisani su u modulu „akcesija“, u kojem su navedeni i detaljno opisani svi podaci koji se odnose na stjecanje jedinice popisa.

Eventualne primjedbe vezane uz postupke konzervacije i restauracije mogu se upisati u područje napomena. Podaci o npr. autoru i izdavaču plakata moraju se odrediti u deskriptorima (Slika 9.), budući da se radi o sadržajima koji bi trebali biti normirani (korporativna tijela, fizičke osobe itd., zemljopisna imena, funkcije). U normiranim sadržajima potrebno je detaljnije odrediti autore, izdavače, mjesto nastanka itd. te definirati njihov odnos s jedinicom popisa, u našem slučaju plakata.

Slika 9. Primjer oblikovanja deskriptora s prikazom korelacije između sadržaja gradiva, arhivskim kontekstom i normiranim sadržajem

Do sada smo govorili o plakatu koji je svrstan u zbirci. Međutim mnogi arhivi pohranjuju tu vrstu gradiva u fondovima iz različitih područja, kao npr. uprave i privrede, ili u osobnim fondovima. Situacija u takvim slučajevima sasvim je drukčija.

Budući da je takvo opisivanje iznimno složeno, ono zahtijeva ozbiljnu raspravu i dubok uvid u problematiku. Zbog ograničene dužine ovoga priloga, na ovom se mjestu samo naznačuje ta problematika, koju ćemo detaljnije obraditi nekom drugom prilikom.

Knjižnični pogled

Osnova za bibliografsku obradu plakata u sistemu COBISS.SI jesu ISBD(NBM)³⁰ i priručnik za format COMARC.³¹ Format COMARC temelji se na formatu UNIMARC, ima jednaku strukturu kao UNIMARC, ali su

30 ISBD(NBM) : mednarodni standardni bibliografski opis neknjižnega gradiva. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 1997.

31 COMARC bibliografski format. Maribor : IZUM, 1991-.

polja i potpolja različito označena. Za bibliografsku obradu plakata značajna su i druga dva dokumenta. Stručna komisija Skupina za bibliografsko obdelavo drobnega tiska in rokopisov³² izradila je preporuke,³³ a NUK upute za obradu.³⁴ Ti su dokumenti upotrijebljeni za izradu opisa našeg primjera u Tablici 1.

Tablica 1. Zapis za plakat po ISBD(NBM)-u i formatu COMARC

Polje	Podpolje i razlaga	Sadržaj
001	Uvodnik zapisa	
	a- status zapisa	n-nov zapis
	b- vrsta zapisa	k – dvodimenzionalno slikovno gradivo
	c- bibliografski nivo	m – monografska publikacija
	d- hierarhični nivo	0 - ni hierarhičnega odnosa
	7- pisava katalogizacije	ba – latinica
1XX	Blok za kodirane podatke	
100	Splošni podatki o obdelavi	
	b- oznaka za leto izida	d – publikacija, zaključena ob izidu ali v enem koledarskem letu
	c- leto izida 1	1962
	d- leto izida 2	
	e- koda namembnosti	k- odrasli, zahtevno (neleposlovje)
	h- jezik publikacije	slv – slovenski
	l - pisava publikacije	ba – latinica
101	Jezik enote	
	a- jezik besedila	slv – slovenski
102	Država izida ali izdelave	
	a- država izida ali izdelave	svn – Slovenija
116	Slikovno gradivo	

32 Skupina za bibliografsko obdelavo drobnega tiska in rokopisov bila je osnovana godine 2005. u okviru Koordinacije osrednjih območnih knjižnica na području lokalne povijesti.

33 Ločniškar-Fidler, Mateja; Medic, Maja. Priporočila za bibliografsko obdelavo drobnega tiska in rokopisov // Knjižničarske novice, september (2006). Dostupno na: <http://www.nuk.uni-lj.si/knjiznicarskenovice/september2006.asp#1>

34 Navodila za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega knjižničnega gradiva. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 2012. Dostupno na: <http://www.nuk.uni-lj.si/dokumenti/2012/Navodila%20za%20strokovno%20obdelavo%20in%20hranjenje%20nacionalno%20pomembnega%20domoznanskega%20knji%C5%BENi%C4%8Dnega%20gradiva%20v%20splo%C5%A1nih%20knji%C5%BENicah.pdf>

Plakati u arhivima, knjižnicama i muzejima: Preporuke za usklađen opis

	a- posebna oznaka gradiva	d- fotomehanska reprodukcija
	b- primarna podlaga	i-papir
	d- barva	c- večbarvno
	g- oznaka namena	ad- plakat
2XX		Blok glavnega opisa
200	a- glavni stvarni naslov	2. mednarodni sejem gostinske opreme
	b- splošna oznaka gradiva	Slikovno gradivo
	e-dodatek k naslovu	3. – 11. III. 1962
	e-dodatek k naslovu	Mariborski teden – Maribor
	f	[oblikovanje] Šnuderl
210	a- kraj	[S. l.
	c- založnik	s. n.
	d- leto izida	1962]
215	Fizični opis	
	a- posebna oznaka gradiva	1 plakat
	c- druge fizične podrobnosti	Barve
	d- mere	90 x 63 cm
3XX	Blok za opombe	
316	Opombe k izvodu	
330	Opombe o vsebini	
540	Dodatni naslov	Drugi mednarodni sejem gostinske opreme
6XX	Blok za vsebinsko analizo	
606	Tematska predmetna oznaka	
	a- značnica	
	y- krajevno določilo	
	y- krajevno določilo	
	w- oblikovno določilo	
609	a – formalna predmetna oznaka	Propagandni plakati
	x – tematsko predmetno določilo	Gostinstvo
675	Vrstilec UDK	
	a- celotni vrstilec	
	c- vrstilec za iskanje	766 – Uporabna grafična umetnost. Komerzialna grafika
7XX	Blok za podatke o odgovornosti	
700	Osebno ime – primarna odgovornost	
700	3 – številka normativnega zapisa	211632483
	a – začetni element	Šnuderl
	4 – koda za vrsto avtorstva	070 – avtor

U polju 001i bloku 1XX mnogo je podataka u kodiranom obliku i namijenjeni su opisu plakata za pretraživanje. Ako godina izlaska plakata nije sigurna, po uputi³⁵ se zapisuje najvjerojatnija godina ili razdoblje u kojem je plakat izašao. U polju 102 za zapis države izdanja publikacije mogli bismo se sresti s poteškoćama kad bismo željeli upisati plakate iz prošlog stoljeća. U popisu kodova za države samo su kodovi za sadašnje države.

Opis po ISBD-u imamo u bloku 2XX i 3XX. Naslov je obično tekst iz plakata. Opsežniji tekst skraćuje se. Autor je dizajner plakata kao osoba ili studio kao korporativno tijelo u kome je plakat bio dizajniran.³⁶ Slijedi impresum s nakladnikom, mjestom i godinom izdavanja, tiskarom i mjestom tiska. To su podaci koje zapišemo i ako nisu na plakatu. (Naš plakat bio je katalogiziran mnogo godina po izlasku, kad se taj podatak više nije znao i nije se mogao pronaći.) Materijalni opis daje podatke o dimenzijama i tehnikama bojenja plakata. Napomene u bloku 3XX koristimo za razne podatke koje prethodno nismo mogli uključiti. Mogli bismo koristiti i napomene o primjerku kad bismo željeli prikazati neka posebna svojstva svojeg primjerka.

Blok 6XX namijenjen je predmetnom opisu. Predmetne odrednice trebaju prikazati događaj koji plakat oglašava i kategorizirati ga kao vrstu (sportski, kazališni, primidžbeni itd.).³⁷ Ako je poznat individualni autor, ime upišemo u polje 700 formata COMARC (isto bi bilo u formatu UNIMARC). Slovenske knjižnice za normiranje autora upotrebljavaju bazu CONOR. U njoj su katalogizatori pronašli 23 autora s prezimenom Šnuderl i osobnim imenom. Ali naš plakat potpisan je samo prezimenom. Katalogizatori UKM-a nisu mogli pronaći detaljnije podatke o autoru plakata. Osobno ime nije poznato i zato je stvoren novi normativni zapis za tog autora koji sadrži samo prezime. Dizajnerski studio kao korporativno tijelo zapisali bismo u polje 711. Suradnici bi se mogli dodati u polje 702. U svakom slučaju, potpolje 4 izražava funkciju autora, dizajnera, fotografa... U bloku 8XX možemo uključiti sliku plakata.

Podaci o inventarizaciji (inventarni broj, način nabave (kupovina, dar, zamjena, obvezni primjerak), cijena, dobavljač i slični podaci te signatura

35 Ločniškar Fidler, Mateja; Medic, Maja. Priporočila za bibliografsko obdelavo drobnega tiska in rokopisov // Knjižničarske novice, september 2006. Dostupno na: <http://www.nuk.uni-lj.si/knjiznicarskenovice/september2006.asp#1>

36 Isto.

37 Isto.

nisu uključeni u format UNIMARC. COMARC/H standardizira te podatke za sistem COBISS. Inventarni broj obično se upotrebljava za identifikaciju primjeraka i u fazi posudbe. Signatura je važna za identifikaciju lokacije, tj. informaciju o tome gdje se primjerak nalazi. Za plakate je signatura obično u obliku tekućeg broja. Signatura u obliku broja Univerzalne decimalne klasifikacije mogla bi se upotrijebiti kad bi plakati bili svrstani po tematici.

U Tablici 1. imamo primjer obrade jednog plakata. No moglo bi ih biti i više, npr. sa svih sajmova ugostiteljske opreme u Mariboru. U takvim primjerima mogli bismo stvoriti fiktivnu zbirku i zbirni zapis za cijelu grupu plakata (Tablica 2.). To nam omogućuje uputa u pravilniku Prekat.³⁸ Ali pri upotrebi kriterija za skupne zapise nema jedinstvenih uputa za sve knjižnice u Sloveniji. Knjižnice se prema vlastitoj procjeni odlučuju za gradivo koje će biti objedinjeno u neki zbirni zapis. UKM sve plakate koje dobije putem obveznog primjerka i trajno ih pohranjuje uglavnom obrađuje zbirnim zapisima. Samo oni plakati koji imaju neko značenje za lokalnu povijest obrađuju se pojedinačno u zasebnim zapisima.

Tablica 2. Zbirni zapis za više plakata

Polje	Podpolje i razlaga	Sadržaj
001	Uvodnik zapisa	
	a- status zapisa	n-nov zapis
	b- vrsta zapisa	k – dvodimenzionalno slikovno gradivo
	c- bibliografski nivo	c – zbirni zapis
	d- hierarhični nivo	0 - ni hierarhičnega odnosa
	7- pisava katalogizacije	ba – latinica
1XX	Blok za kodirane podatke	
100	Splošni podatki o obdelavi	
	b- oznaka za leto izida	g – publikacija, ki zhaja več kot eno leto
	c- leto izida 1	1964
	d- leto izida 2	2006
	e- koda namembnosti	k- odrasli, zahtevno (neleposlovje)
	h- jezik publikacije	slv – slovenski

³⁸ Dimec, Zlata; Hočevar, Matjaž; Kavčič, Irena. Prekat : priročnik za enostavno uporabo katalogizacijskih pravil. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 2001 . Dostupno na: <http://www.nuk.uni-lj.si/prekat/prekat.asp>

	l - pisava publikacije	ba – latinica
101	Jezik enote	
	a- jezik besedila	slv – slovenski
	a- jezik besedila	eng – angleški
102	Država izida ali izdelave	
	a- država izida ali izdelave	svn – Slovenija
116	Slikovno gradivo	
	a- posebna oznaka gradiva	d- fotomehanska reprodukcija
	b- primarna podlaga	i- papir
	d- barva	c- večbarvno
	g- oznaka namena	ad- plakat
2XX		Blok glavnega opisa
200	a- glavni stvarni naslov	[Zlata lisica.
	i - Naslov podrejenega dela	Plakati]
	b- splošna oznaka gradiva	Slikovno gradivo
	e-dodatek k naslovu	[svetovni pokal Maribor
	e-dodatek k naslovu	= world cup Maribor]
	F	
210	a- kraj	[Maribor
	c- založnik	s. n.
	d- leto izida	1964-<2006>]
215	Fizični opis	
	a- posebna oznaka gradiva	<11> plakatov
	c- druge fizične podrobnosti	č-b in barve
	d- mere	od 84 x 59 cm do 98 x 68 cm
3XX	Blok za opombe	
300	Splošne opombe	Plakati tekem za Pohorski pokal Zlata lisica
316	Opombe k izvodu	
327	Opombe o vsebini	
	0 – Uvodna fraza	Dosedanja vsebina:
	a -	Maribor '64 : 27. 2., XIV. mednarodni Mariborski slalom : 29.2./ 1. 3., pohorski pokal FIS-a
	a -	Maribor '69 : VI. pohorski pokal 18.-19.1. : FIS-I-A ženske-dames
	a -	...
	a -	...

330	Opombe o vsebini	
540	Dodatni naslov	
6XX	Blok za vsebinsko analizo	
601	Korporativno telo kot predmetna oznaka	
	a- ime korporativnega telesa – predmetna značnica	Zlata lisica
	x- tematsko predmetno določilo	Smučanje
	y- krajevno predmetno določilo	Maribor
	w- oblikovno predmetno določilo	Plakati
609	a – formalna predmetna oznaka	Plakati
	x – tematsko predmetno določilo	Šport
	y – krajevno predmetno določilo	Slovenija
675	Vrstilec UDK	
	a- celotni vrstilec	796.9(497.4Maribor)
	s- vrstilec za statistiko	796
	c- vrstilec za iskanje	796.9 (Zimski športi. Igre na ledu. Smučanje. Sankanje)
7XX	Blok za podatke o odgovornosti	
700	Osebno ime – primarna odgovornost	
700	3 – številka normativnega zapisa	
	a – začetni element	
	4 – koda za vrsto avtorstva	
710	Ime korporacije	
	a – začetni element	Pohorski pokal Zlata lisica
	c – dodatek k imenu ali kvalifikator	FIS
	e – kraj sestanka	Maribor

U takvu se primjeru naslov zbirke fingira, tj. izabire se neka skupna karakteristika. U ovom slučaju radi se o natjecanju za Zlatnu lisicu. Kako postoje i naljepnice za to natjecanje, dodana je informacija o plakatima kao naslov podređene jedinice. Dodatak naslovu dolazi iz plakata. Autorstvo nije zapisano iako je poznato, budući da su razni autori izradili plakate za različite godine. Plakati su izašli u Mariboru, ali se izdavači razlikuju ili se za njih ne zna. Godina izdanja jest raspon od prvog do posljednjeg plakata u zbirci. Kod fizičkog opisa navodi se broj plakata u zbirci. Kako se plakati još dodaju, broj je u zagradama. Dimenzije su dane za raspon od najmanjeg do naj-

većeg plakata. U napomenama točno zapisujemo što čini zbirku. Napomena o sadržaju ima toliko koliko je plakata u zbirci, a svaki je detaljno opisan. Za sadržajni opis upotrijebljena je samo formalna predmetna odrednica za plakate s pododrednicom za tematiku (šport). Kako su u zbirci samo plakati za Zlatnu lisicu, mogli bismo to oblikovati kao korporativno tijelo o kojem se u djelu govori (polje 601 formata COMARC i UNIMARC). No to je natjecanje opisano u polju 710 kao korporativno tijelo s primarnom odgovornošću za nastanak ovog djela.

U slovenskim knjižnicama vrlo je malo projekata za digitalizaciju plakata. Plakati su obično velikog formata, što znači da je digitalizacija složena i skupa. Digitalizirane plakate možemo pronaći u Digitalnoj knjižnici Slovenije dLib.si.³⁹ Ta zbirka upotrebljava shemu *Dublin Core*.⁴⁰ Elementi opisa jesu: naslov, autor, suradnik (suautor), tema (opis sadržaja s predmetnim odrednicama), opis (kratka napomena s opisom), vrsta (slika, video), format (datoteke), izdavač, datum (nastanka), jezik (nastanka opisanoga dijela), izvor (podataka), identifikator (jedinstveni, npr. URL), odnos (s drugim publikacijama), pokrivanje (lokacija, vrijeme), autorska prava.

Muzejski pogled

Kod stručne i kompjutorske obrade plakata zanimaju nas podaci koji se u muzejima popisuju prilikom dokumentiranja nove akvizicije, odnosno kod uklanjanja zaostataka. Na primjeru Vavpotičevog plakata možemo kroz Fundus⁴¹ (Slika 10.) vidjeti da se za obradu plakata koriste isti podaci kao i za sve ostale muzejske predmete.

39 Dostupno na: <http://dlib.si/browse/slike>

40 Dublin Core Metadata Element Set je dostopen na <http://dublincore.org/documents/dces/>.

41 Fundus je kompjutorski program za sređivanje muzejske dokumentacije kulturno-povijesnih zbirki. Razvijali su ga korisnici, dakle kustosi i dokumentalisti Kulturno-povijesnog odjela, danas Odjela za povijest i upotrebljivu umjetnost Narodnog muzeja Slovenije, u suradnji s različitim stručnjacima s područja informatike.

Predmet: NMS 36610, Plakat za III. slovenski sokolski zlet v Ljubljani 15-17. avgusta 1914

Predmet: NMS 36610 Plakat za III. slovenski sokolski zlet v Ljubljani 15-17. avgusta 1914

Zbirka: drugi predmeti zgodovinskega pomena - reklame in na plakati

Datacija: 1914

Zgodov. obdobje: Avstroogrška

Slog. obdobje: Secesija

Kraj nastanka: Ljubljana

Lastnik: NMS - Oddelek za zgodovino in uporabno umetnost

Depo: Narodni muzej Slovenije - Grafični kabinet

Kje v depou:

Stara inv. št. Stara inv. št.

Tuja inv. št.

Avtorji: Vavpotič Ivan

Slika predmeta:

Shrani Razveljavi Zapri

Slika 10. Opis plakata u muzejskom sustavu Fundus

Prvi čin obrade jest ulazna dokumentacija, odnosno akcesija, kojom predmet dobiva identifikacijski broj. Time ga evidentiramo i na tom stupnju može ostati zauvijek. U fazi akcesije zabilježimo osnovne informacije o izvoru predmeta, dosadašnjem vlasništvu i njegovoj vrijednosti. U sljedećem koraku predmet inventariziramo, čime mu se dodjeljuje trajni inventarni broj i time ga se uključuje u bazu podataka. Tim postupkom predmet je proglašen spomenikom. Uz inventarizaciju predmet dobiva svoje ime. Nastavljamo kratkim opisom predmeta i njegovom poznatom poviješću. Takvi opisi, naravno, uključuju sve klasične rubrike muzejske dokumentacije, kao što su naziv predmeta, inventarni broj, akcesija, način i datum dolaska, podatak odakle je i od koga predmet stigao, provenijencija, cijena, vrijednost, datacija, materijal, dimenzije, tehnika, zahvati, očuvanje, autor, signatura, opis predmeta, natpisi na predmetu, mjesto proizvodnje, izvor,

korisnik, naročitelj, motiv, objave, izložbe. Kada smo Vavpotičev plakat unijeli u naš program za uređivanje muzejske dokumentacije kulturno-povijesnih zbirki Fundus, odmah je dobio inventarni broj 36 610. Ako ga usporedimo s drugim muzejskim predmetima u Fundusovoj bazi podataka od 60 000 predmeta s tog odjela, vidimo da se ni na koji način značajno ne ističe. Ustvari, jedan je od više opisanih i dokumentiranih predmeta u bazi podataka OZUU NMS Fundus.

Na primjeru plakata, koji su u NMS-u pohranjeni u tri različita odjela, možemo zaključiti da, iako su prikupljeni u skladu s politikom prikupljanja, procjena koji će predmet uopće biti svrstan i u koju zbirku uglavnom ovisi od kustosa.

Zaključno: udruženi pogled

Jedan razlog za ujednačavanje podataka u tri različita opisa mogao bi biti državni registar za pokretnu kulturnu baštinu.⁴² Tu su predviđeni osnovni podaci i podaci važni za čuvanje i predstavljanje predmeta pokretne kulturne baštine. Prijedlog opisa našeg plakata s tim podacima prikazujemo u Tablici 3.

Tablica 3. Podaci o našem plakatu za registar pokretne kulturne baštine

Osnovni podatki	Vsebina
Enotna identifikacija dediščine	COBISS ID= 68174849; SI_PAM/1702/001/002/002_00001
Inventarna številka predmeta	
Ime	2. mednarodni sejem gostinske opreme
Sinonimi imena (drugo ime)	Drugi mednarodni sejem gostinske opreme
Tipološka gesla (tip predmeta)	
Zvrst dediščine	Plakat
Opis	Barvni plakat z glavnim naslovom v spodnjem delu in dodatnima napisoma horizontalno na levi (datum) in vertikalno na desni (organizator). Slika prikazuje stilizirane gospodinjske stroje na ozadju globusa ter vilice ob glavnem naslovu.

42 Pravilnik o registru kulturne dediščine. Uradni list Republike Slovenije 66(2009). Dostupno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV9583>

Mere, materiali in tehnike	1 plakat : barve ; 90 x 63 cm
Datacija (izdelava, uporaba)	1962
Opis lokacije (provenienca, izdelava, uporaba)	
Geokode provenience	
Trenutna lokacija	UKM, PAM
Avtor ali izdelovalec	Šnuderl
Karakteristična fotografija (z navedbo avtorja ¹)	
Varstvene usmeritve	
Pristojnosti (institucija)	PAM, UKM
Podatki o inventarni knjigi	
Opombe (napisi, oznake, razlikovalne posebnosti)	
Podatki o vpisu, spremembah vpisa in izbrisu	Glavni napis v spodnjem delu plakata: 2. mednarodni sejem gostinske opreme; Revija kuharskih spretnosti. V zgornjem levem kotu datum: 3. – 11. III. 1962
Povezave z drugimi enotami dediščine (register premične dediščine, register nepremične dediščine, register žive dediščine)	
Morebitne omejitve glede javnosti podatkov	
Zaznamki	

Takav i drugi skupni projekti, kao što su Europeana⁴⁴ i Dedi,⁴⁵ pokazuju nam da je interoperabilnost naših zbirki nužna. U biti to znači da arhivi, knjižnice i muzeji moraju zapisivati sve podatke koji trebaju drugim ustanovama i za druge svrhe. U prikazu naših popisa vidimo da dolazi do mnogih razlika. Knjižnice i arhivi često ne opisuju plakate samostalno, nego više plakata jedne organizacije opišu unutar jednog zapisa. U arhivu se opis izrađuje na višim razinama i rijetko dođe do opisa pojedinog plakata na razini dokumenta. U knjižnicama je tomu sličan zbirni zapis. U takvim slučajevima podataka o pojedinom plakatu nema i interoperabilnost nije moguća.

43 Tu se misli na osobu koja je fotografirala ili skenirala plakat.

44 Dostupno na: <http://www.europeana.eu/>

45 Dedi : enciklopedija naravne in kulturne dediščine v Sloveniji. Dostupno na: <http://www.dedi.si/>

Drugi je problem pitanje autorstva. Samo knjižnice dobivaju nove plakate i tada bi se još moglo pronaći i zabilježiti sve podatke koje trebamo za opis (buduće) kulturne baštine. Zato je naš prijedlog da knjižnice od izdavača plakata traže podatke o autorstvu i pripreme normativne zapise za osobna imena i korporativna tijela u različitim ulogama autora, sponzora, organizatora, izdavača itd. To se danas čini besmislenim jer se plakati smatraju „trećerazrednim“ gradivom u koje se ne isplati ulagati napor za traženje podataka i detaljan opis. Na razini knjižnice to bi i moglo biti tako, ali na razini državnog sustava registriranja i predstavljanja kulturne baštine vjerojatno bi bilo ekonomično i korisno.

Prilikom zapisa podataka o autorstvu knjižnice obično poštuju vlastite standarde. U tom slučaju bolje bi bilo da te svoje standarde dopune standardima iz područja arhivistike, jer su njihovi podaci detaljniji. U našem referatu na seminaru AKM 2010. godine⁴⁶ pokazali smo da su razlike većinom u tome što knjižnice ne upisuju dovoljno podataka o povijesti stvaratelja, njihovu pravnom statusu (status područja), funkcijama, mandatima, internoj strukturi, granicama njihova područja ili rada, genealogiji i općem kontekstu u kojem je stvaratelj djelovao.

Treći problem koji ovdje želimo predstaviti jest formiranje naslova za plakat. Obično za naslov izaberemo tekst na samom plakatu. To može biti sasvim jednostavno. Ali kako ćemo se odlučiti za skraćivanje kad je teksta mnogo? Kako ćemo se odlučiti kad je tekst na stranom jeziku (npr. na talijanskom ili njemačkom) ili na nekoj staroj inačici domaćeg jezika? Što ćemo učiniti kad na plakatu nema teksta? Tu bismo mogli upotrijebiti smjernice koje je Zajšek⁴⁷ predložio za arhivsko gradivo, a mi smo ih priredili i za knjižnice. U osnovi predlažemo da se slijede temeljna novinarska pitanja:

46 Šauperl, Alenka i Semlič Rajh, Zdenka. Opis stvaratelja i autora arhivske i knjižnične građe : razdvajanja ili suradnja // Zbornik radova : 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Poreč, 17.-19. studenoga 2010. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 43-56.

47 Zajšek, Boštjan. Oblikovanje naslovov popisnih enot glede na mednarodne arhivske standarde // Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja / uredio Ivan Fras. Maribor : Pokrajinski arhiv Maribor, 2012. str. 581-604. Dostupno na: http://www.pokarh-mb.si/fileadmin/www.pokarh-mb.si/pdf_datoteke/Radenci2012/61_Zaj_ek_2012.pdf ; preciznije o upotrebi tih smjernica pišu i Semlič Rajh, Zdenka i Šauperl, Alenka. Analiza oblikovanja vsebine zajetih podatkov v podatkovni bazi SIRAnet // Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja / urednica Nina Gostenčnik. Maribor : Pokrajinski arhiv, 2013. Str. 145-157. Dostupno na: http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2013/12_Semlic_S_auperl_2013.pdf

tko, komu, o čemu, kako, zašto, gdje, kada? Naslovi mogu izražavati tematiku i/ili žanr. Kako je cijena kompjutorske memorije relativno niska, skraćivanje naslova nije potrebno. Ako prepíšemo čitav tekst iz plakata, korisnici će biti u mogućnosti pronaći plakat po bilo kojem dijelu jer mu sustavi za pretraživanje to omogućuju.

Problematika udružene evidencije plakata u arhivima, knjižnicama i muzejima kompleksna je i u našem prilogu nismo mogli raspravljati o svim njezinim aspektima ili predložiti cjelovita rješenja za naša tri odabrana. Suradnja na popisu kulturne baštine naša je tema već nekoliko godina i nadamo se da ćemo u budućnosti odgovoriti na neka od otvorenih pitanja.

Literatura

Analiza vprašalnika 2007: stanje domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in v UKM. // Domfest: 1. Festival domoznanstva Koper / uredio Peter Štoka. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2009, str. 32–38 i 40–142.

COMARC bibliografski format. Maribor : IZUM, 1991-.

Dimec, Zlata; Hočevar, Matjaž; Kavčič, Irena. Prekat : priručnik za enostavno uporabo katalogizacijskih pravil. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 2001. Dostupno na: <http://www.nuk.uni-lj.si/prekat/prekat.asp>

Dublin Core Metadata Element Set. Dostupno na <http://dublincore.org/documents/dces/>.

Enciklopedija Leksikografskog zavoda. Zagreb : Jugoslavenski Leksikografski zavod, 1969.

Enciklopedija Slovenije. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1994.

General International Standard Archival Description. Second edition (1999). Dostupno na: [http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD\(G\).pdf](http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD(G).pdf)

ISBD(NBM) : mednarodni standardni bibliografski opis neknjižnega gradiva. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 1997.

ISBD(NBM) : međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe / [s engleskog prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Vedrana Juričić]. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1993. Str. 79.

Kerec, Branka. Nekonvencionalni tiskani (?) nosilci informacij danes : drobni tiski in slikovno gradivo z vidika ohranjanja, obdelave in ponudbe. // Knjižnica, 45, 3(2001), 51-78. Dostupno na: <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/Izvodi/K0103/kerec.pdf>

Kodrič-Dačić, Eva. Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica. Dostupno na: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/studije/index.php>

Kodrič-Dačić, Eva. Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev. // Knjižnica, 56, 4(2012), str. 17-45.

Ločniškar-Fidler, Mateja; Medic, Maja. Priporočila za bibliografsko obdelavo drobnega tiska in rokopisov // Knjižničarske novice, september (2006). Dostupno na: <http://www.nuk.uni-lj.si/knjiznicarskenovice/september2006.asp#1>

Mlinarič, Lučka. Nekonvencionalno arhivsko gradivo v zbirkah in fondih Pokrajinskega arhiva Maribor. // Hraniti in ohraniti: 100 let načrtnega zbiranja in ohranjanja arhivskega gradiva ter 70 let delovanja profesionalne arhivske ustanove v Mariboru: jubilejni zbornik / Uredili Miroslav Novak et al. Maribor : Pokrajinski arhiv, 2003. Str. 237-272.

Navodila za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega knjižničnega gradiva. Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 2012. Dostupno na: <http://www.nuk.uni-lj.si/dokumenti/2012/Navodila%20za%20strokovno%20obdelavo%20in%20hranjenje%20nacionalno%20pomembnega%20domoznanskega%20knji%C5%BEni%C4%8Dnega%20gradiva%20v%20splo%C5%A1nih%20knji%C5%BEnicah.pdf>

Opča međunarodna norma za opis arhivskog gradiva. Zagreb : 2001. Dostupno na: [http://arhinet.arhiv.hr/_Download/PDF/ISAD_\(G\)_2_Izd_Hrv.pdf](http://arhinet.arhiv.hr/_Download/PDF/ISAD_(G)_2_Izd_Hrv.pdf)

Pravilnik o registru kulturne dediščine. Uradni list Republike Slovenije 66(2009). Dostupno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV9583>

Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah. // Uradni list Republike Slovenije, 102(2010). Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2010102&stevilka=5232>

Semlič Rajh, Zdenka i Šauperl, Alenka. Analiza oblikovanja vsebine zajetih podatkov v podatkovni bazi SIRAnet // Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja / urednica Nina Gostenčnik. Maribor : Pokrajinski arhiv, 2013. Str. 145-157. Dostupno na: http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2013/12_Semlic_Sauperl_2013.pdf

Semlič Rajh, Zdenka. Arhivi in avtorsko pravo. // Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: zbornik referatov iz dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike / Slavica Tovšak (ed.). Maribor : Pokrajinski arhiv, 2002, 106–114. Dostupno na: http://mail.pokarh-mb.si/fileadmin/www.pokarh-mb.si/pdf_datoteke/Radenci2002/SEMLIC-RAJH_02.pdf

Slovar Slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana : Založba ZRC, 2000. Dostupno na: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>

Stavbar, Vlasta i Kurnik Zupančič, Sandra. Hranjenje in varovanje starega gradiva v UKM. // Tradicionalni mediji v sodobni informacijski družbi. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije (2000), str. 27–40.

Šauperl, Alenka i Semlič Rajh, Zdenka. Opis stvaratelja i autora arhivske i knjižnične grade : razdvajanja ili suradnja // Zbornik radova : 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Poreč, 17.-19. studenoga 2010. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 43-56.

Uredba o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva. // Uradni list Republike Slovenije, 86 (2006), čl. 113. Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=74975>

Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. 1. dio : Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

Vsi na volitve! ur. Cvetka Požar. Ljubljana : Arhitekturni muzej, 2000.

Zajšek, Boštjan. Oblikovanje naslovov popisnih enot glede na mednarodne arhivske standarde // Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja / uredio Ivan Fras. Maribor : Pokrajinski arhiv Maribor, 2012. str. 581-604. Dostupno na: http://www.pokarh-mb.si/fileadmin/www.pokarh-mb.si/pdf_datoteke/Radenci2012/61_Zaj_ek_2012.pdf

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah. // Uradni list Republike Slovenije, 16 (2007). Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=78529>

Zakon o knjižničarstvu. Uradni list Republike Slovenije, 87 (2001). Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200187&stevilka=4446>

Zakon o obveznem izvodu publikacij. // Uradni list Republike Slovenije, 69 (2006); dopuna 86 (2009). Dostupno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO3606.html

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. // Uradni list Republike Slovenije, 30 (2006), čl. 63. Dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200630&stevilka=1229>